ՀՏԴ 327(470+479.22) + 93(=919.81)(479.22)
Doi:10.54503/0135-0536-2024.3-37

ԱՅՑԱԳՐԱՅԻՆ ԿԱՐԳԸ ՌՈՒՍ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ԵՎ ԴՐԱ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ (2000–2023 թթ.)*

ՎԱՀԵ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Բանալի բառեր՝ Ռուսաստան, Վրաստան, այցագրային կարգ, ռուս-վրացական հարաբերություններ, Շվեյցարիայի դեսպանատուն, Վրաստանի, Ռուսաստանի Դաշնության շահերի բաժիններ, Հայաստանի Հանրապետություն, վիրահայություն, Պրահյան բանակցություններ:

Նախաբան

2000–2023 թթ. սահմանված այցագրային կարգը ռուս-վրացական հետխորհրդային հարաբերությունների բաղկացուցիչ մասն է, յուրօրինակ լակմուսի թուղթ, որը ցույց է տալիս՝ տվյալ փուլում ինչպիսի մակարդակի վրա էին երկու երկրների հարաբերությունները: Հաստատվելով Վրաստանի նախագահ Էդուարդ Շևարդնաձեի օրոք՝ 2000 թ., ամրապնդվելով Միխաիլ Սահակաշվիլու արևմտաթուրքամետ իշխանության տարիներին՝ սահմանված այցագրային կարգը մեծ վնաս հասցրեց թե՛ ռուս-վրացական միջպետական հարաբերություններին, թե՛ առևտրատնտեսական կապերին, թե՛ հոգևորմշակութային, հումանիտար շփումներին՝ քաղաքացիների համար դժվարացնելով փոխադարձ այցերը, իսկ որոշ ժամանակահատվածներում ստեղծելով անհաղթահարելի խոչընդոտներ: Այցագրային կարգի սահմանումը մեծապես ազդեց նաև վիրահայության վրա:

ՌԴ նախագահի հրամանագրերը. շրջադարձ ռուս-վրացական շուրջ քառորդդարյա հարաբերություններում

ՌԴ նախագահ Վլ. Պուտինը 2023 թ. մայիսի 15-ից չեղարկեց այցագրային կարգը Վրաստանի քաղաքացիների համար: «Սահմանել, որ «2023 թվականի մայիսի 15-ից Վրաստանի քաղաքացիները մուտք են գործում Ռուսաստանի Դաշնություն և հեռանում Ռուսաստանի Դաշնությունից՝ առանց անձը հաստատող վավեր փաստաթղթերի հիման վրա վիզա ձևակերպելու…, բացառությամբ Ռուսաստանի Դաշնություն աշխատանքային գործունեություն իրականացնելու նպատակով կամ ավելի քան 90 օր ժամկետով Ռուսաստանի Դաշնությունում ժամանակավոր գտնվելու համար մուտք գործող քաղաքացիների, այդ թվում՝ կրթություն ստանալու նպատակով»,– ասված է փաստա-

* *Ներկայացվել է 23. VII. 2024 թ., գրախոսվել է 18. X. 2024 թ., ընդունվել է տպագրության 21. XI. 2024 թ.:*

թղթում[1]*: Հրամանագրով սահմանված են նաև ՌԴ-ում Շվեյցարիայի դեսպանատան Վրաստանի շահերի բաժնի աշխատակիցների կարգավիճակով Ռուսաստան գործուղված Վրաստանի քաղաքացիների և նրանց ընտանիքների անդամների կանոնները: Փաստաթղթի համաձայն՝ նրանց կտրամադրվեն միանվագ վիզաներ երեք ամիս ժամկետով, իսկ ՌԴ ԱԳՆ-ի կողմից այդ աշխատակիցների հավատարմագրումից հետո նրանք և նրանց ընտանիքները հավատարմագրման ողջ ժամանակահատվածում կկարողանան ՌԴ այցելել առանց մուտքի արտոնագրի:*

Հավելենք, որ ՌԴ նախագահի՝ նույն օրվա ստորագրած մեկ այլ հրամանագրով վերացվել է Ռուսաստանի և Վրաստանի միջև ուղիղ չվերթների արգելքը[2]*:*

Ելնելով այն հանգամանքից, որ Վրաստանը Մ. Սահակաշվիլու իշխանության գալուց ի վեր համարվել և ընկալվել է իբրև արևմտյան (հակառուսական) ուղեծրում գտնվող երկիր՝ Վ. Պուտինի այս հրամանագրերն անակնկալ շրջադարձ էին շատերի համար: Այդուհանդերձ, այն շրջանակները, ովքեր տիրապետում էին Վրաստանի ներկայիս իշխանության վարքագծում և վրաց-ռուսական հարաբերությունների «ստորջրյա» տարածության մեջ տեղի ունեցող փոփոխություններին, զարմանք չապրեցին: Այդ շրջանակները լավագույնս տեղյակ էին, որ Վրաստանի իշխանությունները, հակադրվելով Մ. Սահակաշվիլու ծայրահեղ արևմտաթուրքամետ ուղեգծին, վերջին շրջանում որդեգրել են հավասարակշռված արտաքին քաղաքական վեկտոր: Հայտարարելով, որ իրենց նպատակը Եվրոպայի Միության թեկնածուի կարգավիճակ ստանալն ու եվրաինտեգրման ուղիով գնալն է[3]*՝ այդուհանդերձ, Վրաստանի իշխանությունները հաստատուն քայլերով դուրս են գալիս Արևմուտքի թելադրանքի դաշտից: Ռուսաստան–Ուկրաինա զինված գործողությունների մեկնարկից*

---

[1] Указ Президента Российской Федерации от 10. 05. 2023 № 335 «О порядке въезда в Российскую Федерацию и выезда из Российской Федерации граждан Грузии». – http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202305100004 ? index=1 *(մուտք՝ 05. VI. 2023).*

[2] Указ Президента Российской Федерации от 10. 05. 2023 № 336 «О признании утратившим силу Указа Президента Российской Федерации от 21 июня 2019 г. № 287», «Об отдельных мерах по обеспечению национальной безопасности Российской Федерации и защите граждан Российской Федерации от преступных и иных противоправных действий». – http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202305100003 *(մուտք՝ 05. VI. 2023).*

[3] *Վրաստան–ԵՄ ինտեգրացիոն գործընթացների առնչությամբ փաստենք, որ 2022 թ. հունիսին Եվրոպական խորհուրդը որոշել է ճանաչել Վրաստանի եվրոպական հեռանկարը և պատրաստակամություն հայտնել նրան տալ թեկնածու երկրի կարգավիճակ, հենց որ կատարվեն 12 հայտնի նախապայմանները, այդ թվում՝ բևեռացման վերացում, ապաoլիգարխացում, լրատվամիջոցների բարելավում, դատական իշխանության լիարժեք անկախության միջավայրի ապահովում և այլն* [შარლ მიშელი – ევროკავშირის საბჭომ გადაწყვიტა, აღიაროს საქართველოს ევროპული პერსპექტივა.– https://1tv.ge/news/sharl-misheli-evrokavshiris-sabchom-gadawyvita-aghiaros-saqartvelos-evropuli-perspeqtiva-da-mzadaa-statusi-mianichos-rogorc-ki-dasakhuli-prioritetebi-shesruldeba-saqartvelos-momavali-evrokavshir/ *(մուտք՝ 05. VI. 2023)]:*

(2022 թ. փետրվարի 24) հետո Վրաստանը մեծ հաշվով չմիացավ Արևմուտքի մի շարք գործողություններին, որոնք ուղղված էին Ռուսաստանի դեմ: Ի պատասխան այդ ամենի՝ Արևմուտքը, զորաշարժի ենթարկելով Վրաստանում իր ազդեցության տակ գտնվող ուժերին, կազմակերպություններին ու հասարակական շրջանակներին, 2023 թ. փետրվար-մարտին Վրաստանում հեղաշրջում իրականացնելու, Արևմուտքի խամաճիկ ուժերին իշխանության բերելու և Ռուսաստանի դեմ երկրորդ ճակատ բացելու փորձ կատարեց: Դրա համար իբրև առիթ օգտագործվեց օտարերկրյա ազդեցության գործակալների մասին հայտնի օրինագծերի ընդունման նախաձեռնությունը: Չնայած նշված օրինագծերը տվյալ փուլում հետ կանչվեցին՝ այնուամենայնիվ, Վրաստանի իշխանություններն իրենց հաշվարկված քայլերի շնորհիվ ձախողեցին Արևմուտքի այս ծրագիրը[4]: Մոտավորապես նույնը տեղի ունեցավ մեկ տարի անց՝ 2024 թ., երբ ապրիլին կրկին ասպարեզ բերվեց «Արտաքին ազդեցության թափանցիկության մասին» օրինագիծը: Այդուհանդերձ, Արևմուտքի դրդմամբ կրկին բողոքի ալիք բարձրացրած հասարակական կազմակերպություններին ու ուժերին այս անգամ ևս չհաջողվեց առիթն օգտագործել և Վրաստանում իրականացնել գունավոր հեղափոխություն: Ավելին, Վրաստանի իշխանությունները կարողացան ոչ միայն կառավարել ծայրահեղ լարված իրավիճակն ու թույլ չտալ զանգվածային բախումներ, այլև շուրջ մեկ ամիս տևած խորհրդարանական քննարկումների արդյունքում ընդունեցին օրինագիծը: Եվ չնայած Վրաստանի նախագահի կիրառած վետոյին և Արևմուտքի շեշտակի ճնշումներին՝ օրենքը[5], այնուամենայնիվ, 2024 թ. հունիսի 3-ին ստորագրեց խորհրդարանի նախագահ Շ. Պապուաշվիլին[6], որն ուժի մեջ մտավ հաջորդ օրը՝ հունիսի 4-ին[7]:

Վլ. Պուտինի ստորագրած հիշյալ երկու հրամանագրերը, անկախ վերոնշյալ իրողություններից, բացառիկ էին և շրջադարձային նշանակություն ունեցան վրաց-ռուսական հարաբերություններում: Իսկ եթե փաստենք, որ Վրաստանի հետ այցագրային կարգը Ռուսաստանի իշխանությունների որոշմամբ սահմանվել է հեռավոր 2000 թ., ապա շուրջ քառորդ դար անց այդ որոշման չեղարկումը, իրավամբ, կարելի է անվանել հույժ կարևոր իրադարձություն:

Այցագրային կարգի սահմանումը ռուս-վրացական հարաբերություններում

2000 թ. դեկտեմբերին Ռուսաստանի կառավարության որոշմամբ այցագրային նոր կարգ սահմանվեց Վրաստանի քաղաքացիների համար: Պատ-

[4] Саркисян. 2023, 9–19.

[5] საქართველოს კანონი, უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის შესახებ, თბილისი, 28 მაისი 2024 წ., N4194-XIVმს-Xმპ, ვებგვერდი, 03/06/2024. – https://matsne.gov.ge/ka/document/view/6171895?publication=0 *(մուտք՝ 11. VII. 2024).*

[6] "გამჭვირვალობის შესახებ" კანონი: როდის დაიწყება ორგანიზაციების რეგისტრაცია. – https://sputnik-georgia.com/20240603/rodis-daiwyeba-specialur-portalze-registracia-288238047.html *(մուտք՝ 10. VII. 2024).*

[7] "უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის შესახებ" კანონი დღეს შევა ძალაში. – https://1tv.ge/video/uckhouri-gavlenis-gamchvirvalobis-shesakheb-kanoni-dghes-sheva-dzalashi/ *(մուտք՝ 10. VII. 2024).*

ճառը 1999 թ. մեկնարկած չեչենական երկրորդ պատերազմն էր, երբ առաջացել էր չեչեն գրոհայինների մուտքը Վրաստանի տարածքից դեպի Ռուսաստան կանխելու անհրաժեշտություն[8]: Այնուհետև Վրաստանն այցագրային կարգ սահմանեց ՌԴ քաղաքացիների համար, որը 2004 թ. գործում էր պարզեցված կարգով:

2003 թ. նոյեմբերին տեղի ունեցած իշխանափոխությունից հետո Մ. Սահակաշվիլին, ով 2004 թ. հունվարի 4-ին կայացած նախագահական ընտրությունների արդյունքում ընտրվել էր նախագահ, 2004 թ. փետրվարի 10–11-ը Ռուսաստանի Դաշնություն կատարած իր առաջին պաշտոնական այցի ժամանակ հայտարարեց, որ «... կողմերը պետք է լուծեն հիմնախնդիրների մի ամբողջ շարք, ներառյալ այցագրային ռեժիմը, *տնտեսական համագործակցության հարցերը և վրացական ինքնավարությունների հիմնախնդիրները (ընդգծումը մերն է – Վ. Ս.)»[9]: Այդուհանդերձ, արտաքին քաղաքականության բոլորովին այլ վեկտոր որդեգրած Մ. Սահակաշվիլու՝ ՌԴ բարձրագույն ղեկավարության հետ բազմաթիվ հարցերի շուրջ քննարկումներն առավել շատ ղեկլարատիվ բնույթի էին, ձեռք բերված պայմանավորվածությունները և ստորագրված մի քանի երկկողմ փաստաթղթերը ևս ձևական էին, ու կոնկրետ հարցերի շուրջ պայմանավորվածության բացակայության պայմաններում ռուսական կողմն այդ փուլում որևէ հիմք չստացավ սահմանված այցագրային կարգի չեղարկման համար: Նման հիմքեր առավել ևս չստեղծվեցին Մ. Սահակաշվիլու կառավարման հետագա տարիներին, երբ երկիրն արագորեն մտավ ծայրահեղ հակառուսական ուղեծիր:*

2008 թ. օգոստոսի 8–12-ը տեղի ունեցած վրաց-հարավօսական հնգօրյա պատերազմից 20 օր անց՝ սեպտեմբերի 2-ին, Վրաստանը խզեց դիվանագիտական հարաբերությունները ՌԴ-ի հետ[10]: Դիվանագիտական հարաբերությունների սառեցումից հետո Վրաստանը դադարեցրեց համագործակցությունը Ռուսաստանի հետ ինտեգրացիոն միավորումների մակարդակով. 2008 թ. օգոստոսի 18-ին Վրաստանի արտաքին գործերի նախարարությունն ԱՊՀ գործադիր կոմիտեին ծանուցում է ուղարկել համագործակցությունից երկրի դուրս գալու մասին: ԱՊՀ կանոնադրության համաձայն՝ պետությունը հայտնում է այս մտադրության մասին դուրս գալուց 12 ամիս առաջ: Արդյունքում, ԱՊՀ արտաքին գործերի նախարարների խորհրդի 2008 թ. դեկտեմբերի 9-ի որոշման համաձայն՝ Վրաստանն ԱՊՀ անդամ չէ 2009 թ. օգոստոսի 18-ից

---

[8] *ՌԴ-ում Վ. Պուտինի իշխանության գալուց հետո ռուս-վրացական հարաբերությունների համեմատական ջերմությունը, որն առաջացել էր վրաց-աբխազական պատերազմի ավարտին Վրաստանի՝ ԱՊՀ մուտք գործելուց ի վեր, տեղափոխվեց ՌԴ–Աբխազիա և ՌԴ–Հարավային Օսեթիա հարաբերությունների դաշտ: Դա կապված էր չեչենական երկրորդ պատերազմի ընթացքում վրաց-չեչենական սերտ համագործակցության և Վրաստանի՝ ընդգծված հակառուսական քաղաքականության հետ: Արդյունքում, երբ 2000 թ. ՌԴ-ի և Վրաստանի միջև մտավ այցագրային ռեժիմը, վերջինս չտարածվեց Աբխազիայի և Հարավային Օսեթիայի վրա (տե՛ս* Սարգսյան. *2006, 272):*

[9] Александров. 2010, 131.

[10] Грузия официально разорвала дипломатические отношения с Россией. – https://rg.ru/2008/09/03/a257472.html *(մուտք՝ 05. VI. 2023).*

(անդամակցում էր 1993 թ.)[11]*: Երկրների միջև քաղաքական շփումները շարունակվել են ժնևյան միջազգային քննարկումների ձևաչափով, որոնք անցկացվում են ՄԱԿ-ի, ԵՄ-ի և ԵԱՀԿ-ի հովանու ներքո: 2008 թ. վրաց-հարավօսական հնգօրյա պատերազմից հետո ստեղծված ժնևյան քննարկումների ֆորմատին մասնակցում են Վրաստանի, Աբխազիայի, Հարավային Օսիայի, Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ի, ԵԱՀԿ-ի, ԵՄ-ի և ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչները*[12]*:*

Դիվանագիտական հարաբերությունների խզումից հետո երկու երկրների հյուպատոսական հարցերը լուծվում են Ռուսաստանում և Վրաստանում Շվեյցարիայի դեսպանատների շահերի բաժիններով. ՌԴ-ի, Վրաստանի և Շվեյցարիայի միջև համապատասխան նոտաների փոխանակման արդյունքների համաձայն՝ 2009 թ. մարտի 5-ին ՌԴ-ում Շվեյցարիայի դեսպանատան աջակցությամբ ՌԴ-ում Վրաստանի նախկին դեսպանատան շենքում բացվեց Վրաստանի շահերի բաժինը, միաժամանակ՝ Թբիլիսիում Շվեյցարիայի դեսպանատանը բացվեց ՌԴ շահերի բաժինը[13]*:*

Վրաստանի քայլերն այցագրային ոլորտում, դրանց ազդեցությունները վիրահայության վրա

Վրաստանի նախագահի 2012 թ. փետրվարի 28-ի հրամանագրով այդ երկիրը վերացրեց վիզաների պահանջը ռուսաստանցիների համար[14]*: Ըստ օրենսդրական փոփոխության՝ Վրաստան մուտք գործելու և մինչև 90 օր մնալու համար ՌԴ քաղաքացիներից վիզա չէր պահանջվում:*

2014 թ. մարտի 5-ին Վրաստանի խորհրդարանի կողմից ընդունվեց և նույն թվականի սեպտեմբերի 1-ին ուժի մեջ մտավ «Օտարերկրացիների և քաղաքա-

---

[11] Исполнительный комитет Содружества Независимых Государств, Членство Грузии в СНГ прекращено. – https://cis.minsk.by/page/14594/clenstvo-gruzii-v-sng-prekraseno *(մուտք՝ 05. VI. 2023). Դեռևս 2006 թ.՝ վրաց-ռուսական հարաբերությունների վատթարացման հերթական փուլի ժամանակ, Վրաստանը դուրս էր եկել ԱՊՀ երկրների Պաշտպանության նախարարների խորհրդից: Վրաստանի՝ ԱՊՀ-ից դուրս գալու գործընթացի, վերջինիս թողած ազդեցությունների և հետևանքների մասին մանրամասն տե՛ս* Захаров, Арешев. 2010, 86–97.

[12] Женевские дискуссии по Закавказью. – https://mid.ru/ru/foreign_policy/vnesnepoliticeskoe-dos-e/problematika-prostranstva-sng/situacia-vokrug-abhazii-i-uznoj-osetii-zenevskie-diskussii-po-zakavkaz-u/?PAGEN_1=1 *(մուտք՝ 05. VI. 2023). 57-րդ հանդիպումը տեղի է ունեցել 2023 թ. ապրիլին* [Press communiqué of the Co-Chairs of the Geneva International Discussions, GENEVA, 5 April 2023. – https://www.osce.org/chairpersonship/540939 *(մուտք՝ 05. VI. 2023)]:*

[13] Секция интересов Грузии Посольства Швейцарии в Москве. – https://www.eda.admin.ch/countries/russia/ru/home/vertretungen/botschaft/aufgaben/georgian-interest-section.html *(մուտք՝ 05. VI. 2023).*

[14] საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულება № 149, 2012 წლის 28 თებერვალი, ქ. თბილისი, „ვიზის გაცემის, გაგრძელებისა და მოქმედების ვადის შეწყვეტის წესის შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე” საქართველოს პრეზიდენტის 2006 წლის 28 ივნისის №399 ბრძანებულებაში ცვლილების შეტანის შესახებ. – https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/ 1598958?publication=0 *(մուտք՝ 05. VI. 2023).*

ցիություն չունեցող անձանց իրավական կարգավիճակի մասին» Վրաստանի նոր օրենքը[15]: Նույն օրը՝ սեպտեմբերի 1-ին, հրապարակվեց Վրաստանի կառավարության որոշումն այն երկրների ցանկը հաստատելու մասին, որոնց քաղաքացիները կարող են մուտք գործել Վրաստան առանց վիզայի և երկրում մնալ 90 օրացուցային օր ցանկացած 180 օրվա ընթացքում[16]: Վերջին այս որոշմամբ հաստատված երկրների ցանկում ՌԴ-ի հետ նաև ՀՀ-ն էր, ինչը մեծ հուզումների տեղիք տվեց հատկապես Ջավախքում ապրող հայության շրջանում: Բանն այն է, որ Ջավախքում ապրող և ՀՀ քաղաքացիություն ունեցող բազմահազար հայությունը դրանով զրկվում էր ամբողջ տարին Վրաստանում ապրելու հնարավորությունից և ստիպված էր յուրաքանչյուր 180 օրվա կեսը (այսինքն՝ տարվա կեսը) հեռանալ սեփական տնից: Ողջ տարին Վրաստանում ապրելու համար պահանջվում էր կացության իրավունքի ձեռքբերում, ինչը տվյալ փուլում չափազանց դժվար, երբեմն՝ անհաղթահարելի խնդիր էր շատերի համար. բազմաթիվ էին դեպքերը, երբ մերժում էին մարդկանց կացության իրավունքի դիմումներն առանց պատճառի, զավեշտալի հիմնավորումներով, իսկ հաճախ՝ քաղաքական պատրվակներով[17]:

Խնդիրը բարձրաձայնվեց ՀՀ ԱԺ նախագահ Գալուստ Սահակյանի գլխավորած պատվիրակության՝ 2014 թ. հոկտեմբերի 6–8-ը պաշտոնական այցով Վրաստանում գտնվելու ժամանակ: Այցի առաջին օրը՝ հոկտեմբերի 6-ին, ջավախահայ մի խումբ մտավորականներ հանդես եկան Վրաստանում գտնվող ՀՀ խորհրդարանական պատվիրակությանն ուղղված հայտարարությունկոչով՝ նշելով, որ բազմահազար ջավախահայեր դեպի ՌԴ արտագնա աշխատանքի մեկնելու համար հատկապես 2000-ական թվականներից հետո հրաժարվել են Վրաստանի քաղաքացիությունից և ձեռք բերել ՀՀ կամ ՌԴ քաղաքացիություն: Մեծ թիվ են կազմում նաև այն ջավախահայերը, որոնք երկքաղաքացիության ինստիտուտի ի հայտ գալով՝ ՀՀ-ում ստացել են երկրորդ քաղաքացիություն, իրենց այդ երկրորդ անձնագիրը օգտագործել են ցամաքային ճանապարհով դեպի ՌԴ մեկնելու համար, դրանով, փաստորեն, բացահայտվել են Վրաստանի համապատասխան գերատեսչությունների կողմից և արագորեն զրկվել Վրաստանի քաղաքացիությունից: Արդյունքում՝ տասնյակ հազարավոր ջավախահայեր կրելով այլ պետության անձնագիր, սեփական տանն այժմ հայտնվել են հյուրի կարգավիճակում: «Հայտնում ենք, որ վրացական իշխանությունների այն հավաստիացումները, թե այդպիսի կարգավիճակում գտնվող մարդիկ հեշտությամբ կստանան մշտական կացության իրավունք և կշարունակեն ապրել իրենց տներում, բոլորովին չի հա-

---

[15] Საქართველოს კანონი უცხოელთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ, 2045-IIს.– https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2278806?publication=16 *(մուտք՝ 05. VI. 2023).*

[16] Საქართველოს მთავრობის დადგენილება №522, 2014 წლის 1 სექტემბერი, ქ. თბილისი, იმ ქვეყნების ჩამონათვალის დამტკიცების შესახებ, რომელთა მოქალაქეებსაც შეუძლიათ საქართველოში უვიზოდ შემოსვლა.– https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2483488?publication=0 *(մուտք՝ 05. VI. 2023).*

[17] *ՀՀ-ի հետ այցագրային ռեժիմը լարված իրավիճակ է ստեղծել ջավախահայության մոտ.* – https://times.am/45384/ *(մուտք՝ 01. II. 2024).*

մապատասխանում իրականությանը, և հենց այստեղ է ողբերգությունը, որ բազմահազար ջավախահայեր, ստանալով կացության կարգավիճակի մասին դիմումի մերժում, հայտնվել են սեփական հարկի տակ ապրելու իրավունքից զրկվելու վտանգի առաջ»[18], *– նշված էր հայտարարության մեջ: Ջավախահայ մտավորականները նաև փաստել են, որ ոչ մի ջավախահայ, սեփական քմահաճությունից ելնելով չէ, որ հրաժարվել է Վրաստանի քաղաքացիությունից: «Պատճառը պարզ է, և դա մեկն է. հանապազօրյա հացի խնդիրն է դա պարտադրել: Փոխարենը բազմահազար ջավախահայեր, այդ ճանապարհով աշխատելով արտերկրում, միլիոնավոր դոլարներ են բերել Վրաստան, որը խոշոր ներդրում է հանդիսացել տնտեսապես վատթար վիճակում գտնվող մեր երկրի համար: Այդպիսով՝ այլ երկրի անձնագիր ունեցող ջավախահայերը ոչ թե անվստահելի օտարերկրացիներ են (ինչպես դա ընկալում ենք մենք՝ ստանալով կացության կարգավիճակի մերժումներ), այլ Վրաստան պետության և երկրի տնտեսության իսկական նվիրյալ մարդիկ, որոնք այս պահին ևեթ պատրաստ են հետ վերականգնելու իրենց վրացական քաղաքացիությունը, եթե հնարավոր լինի առանց արտագնա աշխատանքի մեկնելու հայթայթել իրենց ապրուստը Վրաստանում»*[19], *– ասված էր կոչի մեջ: Ջավախքից պահանջ էր ներկայացված ՀՀ խորհրդարանական պատվիրակությանը՝ Վրաստանի իշխանությունների հետ բանակցություններում հասնել նրան, որ բոլոր ջավախահայերին անխտիր, անկախ իրենց քաղաքական հայացքներից, տարիքից կամ այլ տարբերանշաններից, տրվի կացության իրավունքի փաստաթուղթ, որով վերջիններս կշարունակեն ապրել իրենց ընտանիքներում:*

Արձագանքելով Վրաստանում ապրող հայության խնդրանքին՝ ՀՀ ԱԺ նախագահը պաշտոնական հանդիպման ժամանակ անդրադարձել է նաև Վրաստանի սահմանած այցագրային նոր կարգին: Դիմելով Վրաստանի վարչապետ Իրակլի Ղարիբաշվիլուն՝ Գ. Սահակյանը նշել է հետևյալը. «Ցանկանում եմ Ձեր ուշադրությունը հրավիրել և աջակցությունը խնդրել՝ դյուրացնելու մշտական կացության իրավունքի տրամադրումը հայազգի վրաստանաբնակ այն քաղաքացիներին, որոնք, մեկնելով արտագնա աշխատանքի, ստացել են այլ երկրների քաղաքացիություն: Վրաստանում օրենսդրական փոփոխությունների հետևանքով նրանք հայտնվել են դժվար կացության մեջ՝ հնարավորություն չունենալով մշտապես բնակվել իրենց ընտանիքների հետ»[20]: *Անդրադառնալով Վրաստանում այցագրային կարգին առնչվող օրենսդրական փոփոխություններին՝ Վրաստանի վարչապետը տեղեկացրել է. «Ասոցացման համաձայնագրի ստորագրման կապակցությամբ մենք ստացել ենք աշխատանքային պլան: Դրանով են պայմանավորված այցագրային ռեժիմի նոր կարգավորումները, որոնցից ելնելով՝ հարկ եղավ օրենսդրությունը*

---

[18] *Ջավախահայության կոչը՝ ուղղված Վրաստանում գտնվող ՀՀ խորհրդարանական պատվիրակությանը [տե՛ս* https://hetq.am/hy/article/56710 *(մուտք՝ 10. VII. 2024)]:*

[19] https://hetq.am/hy/article/56710 *(մուտք՝ 10. VII. 2024).*

[20] *Շարունակվում է ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահ Գալուստ Սահակյանի գլխավորած պատվիրակության պաշտոնական այցը Վրաստան.*– https://georgia.mfa.am/hy/news/2014/10/07/SAHAKYANGALUST/2376 *(մուտք՝ 11. VII. 2024).*

ենթարկել որոշակի փոփոխության: Պետությանն իրավունք է վերապահված որոշ երկրների կամ քաղաքացիների նկատմամբ արտոնություններ սահմանելու: Այդ հարցին անպայման լուծում կտրվի»[21]*:*

ՀՀ ԱԺ նախագահի այցից հետո իրավիճակն էլ ավելի շիկացավ: 2014 թ. դեկտեմբերի 9-ին՝ ՀՀ վարչապետ Հովիկ Աբրահամյանի՝ Վրաստան այցի նախօրեին, տարածվեց Ջավախքի մի խումբ մտավորականների բաց նամակն ուղղված ՀՀ վարչապետին՝ հայտնելով, որ բազմահազար ջավախահայեր ամեն օր ստանում են կացության իրավունքի թույլտվության մասին դիմումների մերժումներ, որոնք, նորից կրկնելով այդ քայլը, արդեն ծախսել են միլիոնավոր լարիներ: Ավելին, Վրաստանի արդարադատության մինիստրությունը մերժել էր անգամ Երևան – Ջավախքի մի շարք շրջաններ ուղևորափոխադրումներ կատարող ՀՀ քաղաքացի վարորդներին, և վերջիններս ստիպված են եղել հետ վերադառնալ Երևան, շատերն էլ օրենքը խախտելու և մի քանի ժամ Վրաստանի տարածքում ավել մնալու համար տուգանվել են 180 լարի չափով: «Օրեցօր աճում է այն ջավախքահայերի թվաքանակը, որոնք գործի բերումով գալով ՀՀ, վերադարձին պարզել են, որ իրենց եռամսյա ժամկետն արդեն լրացել է և իրենք Ջավախք մուտքի իրավունք չունեն: Վերջիններիցս շատերն անգամ կեցության վայր ու միջոցներ չունեն, այնինչ պարտավոր են առնվազն երեք ամիս մնալ ՀՀ-ում: ՀՀ-ում Վրաստանի դեսպանատունն այցելուներին տեղեկացնում է ինչ-որ կայքի հասցե, որտեղ լրացնելով կարող են վիզա ստանալ և մտնել Վրաստան: Սա ևս հարցի լուծում չէ, քանի որ այնտեղ պահանջվող դրույթները անհաղթահարելի են (5.000 լարի հաշվեհամարային տեղեկանք, Ջավախքում հաշվառման վայրի սեփականության վկայական, որը Ջավախքի գյուղական վայրերում պարզապես գոյություն չունի, և մեծ բարդություններ են ստեղծված այն ձեռք բերելու համար, տան անդամների համաձայնագրեր, որոնք լինում են արտերկրում և այլն): Միաժամանակ՝ վիզան պարզապես ապահովում է այս քաղաքացիների մուտքը Վրաստան, այն էլ առավելագույնը երեք ամսով, սակայն դրան պետք է հետևի կրկին կացության վկայականի ստացումը, որտեղ էլ կրկին երևում են Վրաստանի անվտանգության մարմինների գայլի ականջները, և քաղաքացիները կրկին բախվում են մերժման պատին: Լայն իմաստով այդ վիզան ավելորդ գլխացավանք է, եթե քաղաքացին չի ստանալու կացության իրավունք: Ավելին, եթե Վրաստանը վիզայի միջոցով թույլատրելու է այդ քաղաքացիների մուտքը երկիր և դրա հենքի վրա տալու է կացության իրավունք, ապա ինչո՞ւ է ամիսներ շարունակ, երբ վերջիններս դեռ Վրաստանում գտնվելու իրավունք ունեին, մերժել այդ մարդկանց տալու կացության իրավունքի վկայականներ: Ահա հարցերի մի շարան, որտեղ բացակայում է տարրական տրամաբանությունը»[22]*, – բաց նամակում նշել էին ջավախահայ մտավորականները և հավելել, որ արդեն մարդիկ գյուղերով մեկնում են Ջավախքի շրջկենտրոններ՝ ի նշան բողոքի:*

2014 թ. դեկտեմբերի 11–12-ը Վրաստանի վարչապետ Իրակլի Ղարիբաշվիլիի հրավերով պաշտոնական այցով Վրաստան ժամանած ՀՀ վարչապետ

---

[21] https://georgia.mfa.am/hy/news/2014/10/07/SAHAKYANGALUST/2376 *(մուտք՝ 11. VII. 2024).*

[22] *Ահազանգ Ջավախքից. օտարերկրյա անձնագրերի համար հայությունը չի կարող ապրել այնտեղ.* – https://168.am/2014/12/09/434868.html *(մուտք՝ 11. VII. 2024).*

Հովիկ Աբրահամյանի գլխավորած կառավարական պատվիրակությունը, ի թիվս այլ հարցերի, քննարկումների և ձեռք բերված պայմանավորվածությունների[23], բարձրացրել է ՀՀ քաղաքացիների՝ 90 օրից ավելի Վրաստանի տարածքում գտնվելու հարցը: Տեղեկացնելով, որ Վրաստանի միգրացիոն քաղաքականության օրենսդրությունում կատարվել են համապատասխան փոփոխություններ, վրացական կողմը բանակցությունների ընթացքում խոստացել է, որ մինչև 2015 թ. առաջին եռամսյակի ավարտը բարձրացված բոլոր խնդիրներին լուծում կտրվի օտարերկրյա, այդ թվում նաև՝ ՀՀ քաղաքացիների համար[24]:

Ստեղծված լարվածությունը մեղմացավ, երբ Վրաստանի կառավարության՝ 2015 թ. հունիսի 5-ի համապատասխան որոշմամբ չեղարկվեց 2014 թ. որոշումը, և ինչպես Ռուսաստանի Դաշնության, այնպես էլ ՀՀ քաղաքացիներին իրավունք տրվեց Վրաստան այցելել առանց վիզաների և մնալ երկրում մինչև մեկ տարի[25]:

Ռուսաստանի քայլերը Վրաստանի հետ ունեցած այցագրային հարաբերություններում

Ռուսաստանի կողմից Վրաստանի քաղաքացիների հանդեպ սահմանված այցագրային կարգի մեղմացման խնդիրն առավել ակտիվորեն քննարկվել է Վրաստանում 2012 թ. տեղի ունեցած իշխանափոխությունից հետո: Նույն թվականի դեկտեմբերին հանդիպելով Պրագայում ՌԴ փոխարտգործնախարար Գրիգորի Կարասինն[26] ու ՌԴ-ի հետ հարաբերությունների կարգավորման հարցերով Վրաստանի վարչապետի հատուկ բանագնաց Զուրաբ Աբաշիձեն ազդարարեցին կանոնավոր շփումների և տնտեսական ու հումանիտար հարցերի շուրջ ոչ պաշտոնական երկխոսությունների (Պրահյան բանակցությունների) մեկնարկի մասին: Պրահյան բանակցությունների առանցքային հարցերից մեկը մշտապես եղել է ՌԴ-ի կողմից Վրաստանի հանդեպ կիրառվող այցագրային ռեժիմի դյուրացման խնդիրը: Հենց առաջին շփումներից մեկում՝ 2013 թ. հունիսի 5-ին, ռուսական կողմը տեղեկացրել է, որ

[23] *Հայաստանի և Վրաստանի վարչապետները հանդես են եկել ԶԼՄ ներկայացուցիչների համար հայտարարությամբ.* – https://www.gov.am/am/news/item/11716/ *(մուտք՝ 11. VII. 2024), Հայաստանի և Վրաստանի վարչապետները նախաստորագրել են «Բարեկամության» կամուրջի կառուցման համաձայնագիրը.* – https:// www.gov.am/am/news/item/11719/ *(մուտք՝ 11. VII. 2024):*

[24] *Թբիլիսիում կայացել են Հայաստանի և Վրաստանի վարչապետների բարձր մակարդակի բանակցությունները.* – https://www.gov.am/am/news/item/11715/ *(մուտք՝ 11. VII. 2024).*

[25] საქართველოს მთავრობის დადგენილება №255, 2015 წლის 5 ივნისი, ქ. თბილისი, იმ ქვეყნების ჩამონათვალის დამტკიცების შესახებ, რომელთა მოქალაქეებსაც შეუძლიათ საქართველოში უვიზოდ შემოსვლა. – https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2867361?publication=0 *(մուտք՝ 05. VI. 2023).*

[26] *2019 թ. սեպտեմբերի 12-ից Գրիգորի Կարասինը նշված ձևաչափով հանդիպում-բանակցություններին մասնակցում է իբրև ՌԴ Դաշնային ժողովի՝ Դաշնության խորհրդի Միջազգային հարցերի հանձնաժողովի նախագահ [տե՛ս* http://council.gov.ru/structure/persons/1472/ *(մուտք՝ 03. VII. 2023)]:*

մշակութային, մարզական, գիտական, կրոնական և այլ միջոցառումներին կողմերի ներկայացուցիչների միջև շփումների համար 2013 թ. առաջին վեց ամիսների ընթացքում 25 տոկոսով ավելի շատ մուտքի վիզա է տրվել Վրաստանի քաղաքացիների համար: Հանդիպմանը հայտարարվել է, որ վերացվում են նաև գործարար շրջանակների միջև շփումների ընդլայնման խոչընդոտները: Աշխատանքները շարունակվում են մասնավոր հրավերով ռուսական վիզաների տրամադրման հարցում առավել ճկուն մոտեցում ներդնելու ուղղությամբ, այդ թվում՝ ընտանեկան և ազգակցական կապերի պահպանման համար[27]: ՌԴ արտգործնախարարությունը համանման բովանդակությամբ հայտարարություն տարածեց նաև 2013 թ. սեպտեմբերի 19-ին[28] և նոյեմբերի 21-ին տեղի ունեցած պրահյան հանդիպումներից հետո: Նոյեմբերի 21-ի հանդիպման ժամանակ փաստվել է նաև, որ մշակութային, մարզական, գիտական, կրոնական և այլ միջոցառումների մասնակցության համար տրամադրվող ռուսական մուտքի վիզաներից 2013 թ. հունվար-նոյեմբեր ամիսներին 40 տոկոսով ավելի է տրամադրվել, քան նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում[29], իսկ 2014 թ. ապրիլի 16-ի հանդիպմանը հայտարարվել է, որ 2013 թ. ընթացքում տրվել է նման շուրջ 25 հազար վիզա[30]:

Նշված քննարկումների արդյունքում՝ 2015 թ. դեկտեմբերի 23-ից Ռուսաստանը թեթևացրեց Վրաստանի քաղաքացիների համար վիզա ստանալու պայմանները. դեկտեմբերի 22-ին հրապարակվեց արտգործնախարարության պաշտոնական մեկնաբանությունը Վրաստանի քաղաքացիների համար վիզաների ազատականացման միջոցառումների վերաբերյալ: «Ռուս-վրացական հարաբերությունների կարգավորման շարունակական գործընթացի համատեքստում և երկու երկրների միջև դրական միտումների խթանման շահերից ելնելով, 2015 թ. դեկտեմբերի 23-ից Վրաստանի քաղաքացիներին տրամադրվել են բազմակի բիզնես, աշխատանքային, ուսումնական և մարդասիրական վիզաներ, ինչպես նաև մասնավոր վիզաներ՝ անկախ հրավիրվողի և հրավիրողի փոխհարաբերություններից՝ Ռուսաստանի Դաշնային միգրացիոն ծառայության մարմինների կողմից սահմանված կարգով տրված վավեր հրավեր-

---

[27] О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со специальным представителем премьер-министра Грузии по вопросам отношений с Российской Федерацией З. Абашидзе. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1594833/ *(մուտք՝ 01. IV. 2024).*

[28] О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со спецпредставителем премьер-министра Грузии по вопросам отношений с Российской Федерацией З. Абашидзе. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1628035/ *(մուտք՝ 01. IV. 2024).*

[29] О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со специальным представителем Премьер-министра Грузии по вопросам отношений с Россией З. Абашидзе. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1628035/ *(մուտք՝ 01. IV. 2024).*

[30] О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со спецпредставителем Премьер-министра Грузии по вопросам отношений с Россией З.Абашидзе. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1727651/ *(մուտք՝ 01. IV. 2024).*

ներով: Ռուսական կողմը հաստատակամորեն հավատարիմ է շարունակելու քայլեր ձեռնարկել՝ ուղղված երկու երկրների քաղաքացիների միջև հաղորդակցության հեշտացմանը՝ չբացառելով փոխադարձության հիման վրա առանց այցագրի (վիզայի) ռեժիմի հետագա ներդրումը»[31]*,– նշված էր ՌԴ արտգործնախարարության պաշտոնական հաղորդագրության մեջ: Նույն օրը ՌԴ արտաքին գործերի փոխնախարար Գ. Կարասինի և Վրաստանի վարչապետի հատուկ ներկայացուցիչ Զ. Աբաշիձեի միջև տեղի ունեցավ նաև հեռախոսազրույց, որի ընթացքում Գ. Կարասինը պարզաբանել է Վրաստանի հետ այցագրային ռեժիմի ազատականացմանն ուղղված ռուսական կողմի միջոցառումները*[32]*: Պրահյան բանակցությունների հետագա հանդիպումներում կողմերը դրական են գնահատել 2015 թ. վերջին Ռուսաստանի կողմից Վրաստանի քաղաքացիների համար այցագրային ռեժիմի ազատականացմանն ուղղված միջոցառումները*[33]*:*

Ռուս-վրացական հետագա բանակցություններում հայտարարվել է, որ Վրաստանում ռուսական վիզաների պահանջարկը մնում է հետևողականորեն բարձր, և Վրաստանի քաղաքացիների համար այցագրային ռեժիմի ազատականացման ուղղությամբ տարվող աշխատանքները շարունակվել են: Մասնավորապես, ՌԴ կառավարությունը քննարկել է վրացական ավիաընկերությունների անձնակազմերի համար այցագրային ռեժիմի պարզեցման հարցը[34]*: 2017 թ. փետրվարին կողմերը փաստել են, որ Ռուսաստանի կողմից 2015 թ. դեկտեմբերի 23-ից Վրաստանի քաղաքացիների համար վիզաների ազատականացման շնորհիվ Թբիլիսիում Ռուսաստանի Դաշնության շահերի բաժնի կողմից տրամադրված վիզաների թիվը կրկնապատկվել է: Գ. Կարասինը հաստատել է այցագրային ռեժիմի հետագա մեղմացման ռուսական կողմի մտադրությունը՝ չբացառելով դրա վերացումն ապագայում*[35]*:*

---

[31] Комментарий МИД России о мерах по визовой либерализации для граждан Грузии. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1520466/ *(մուտք՝ 05. VI. 2023). 2018 թ. օգոստոսի 17-ին Թբիլիսիում բացվել է Ռուսաստանի վիզաների դիմումների կենտրոնը՝ վիզաների գործընթացն արագացնելու և պարզեցնելու նպատակով [տե՛ս* История отношений России и Грузии. – https://tass.ru/info/17714153?fbclid=IwAR1WNprIsJrhBHo7nwjqWyhm6vp-mHU5r0bnoC3hnaI_ wEnyoE2q TTkzO_0 *(մուտք՝ 05. VI. 2023)]:*

[32] О телефонном разговоре статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со спецпредставителем Премьер-министра Грузии по вопросам взаимоотношений с Российской Федерацией З. Абашидзе. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1520468/ *(մուտք՝ 01. IV. 2024).*

[33] О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со специальным представителем Премьер-министра Грузии З. Абашидзе. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1524411/ *(մուտք՝ 01. IV. 2024).*

[34] О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со спецпредставителем Премьер-министра Грузии З. Абашидзе. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1536621/ *(մուտք՝ 01. IV. 2024).*

[35] О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со спецпредставителем Премьер-министра Грузии З. Абашидзе. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1541774/ *(մուտք՝ 01. IV. 2024).*

Արդեն 2024 թ. մարտին ողջունելով Վրաստանի վարչապետի որոշումը՝ ըստ որի՝ Զուրաբ Աբաշիձեն կզբաղեցնի վարչապետի խորհրդականի պաշտոնը, իսկ նրա փոխարեն Ռուսաստանի հետ հարաբերությունների հարցերով վարչապետի հատուկ ներկայացուցչի պաշտոնը կզբաղեցնի Գիորգի Քաջայան, ով տարիներ շարունակ եղել է Շվեյցարիայի Համադաշնության դեսպանատան Վրաստանի շահերի բաժնի ղեկավարը[36]*, ՌԴ Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի Միջազգային հարցերի հանձնաժողովի նախագահ Գ. Կարասինը հիշեցրել է, որ 2012 թ. ՌԴ ղեկավարությունն առանց վարանելու աջակցել է երկկողմ հարաբերությունների կարգավորման՝ վրացական իշխանությունների առաջարկած կուրսին, և ստեղծվել է երկխոսության ոչ պաշտոնական մեխանիզմ փոխգործակցության տարբեր ասպեկտների ապաքաղաքականացված քննարկման համար՝ շեշտը դնելով առևտրատնտեսական հարաբերությունների, տրանսպորտային կապերի, հումանիտար շփումների վրա: «Տեղի է ունեցել 26 հանդիպում՝ հիմնականում դեմ առ դեմ (համաճարակի ժամանակ՝ տեսակոնֆերանսի միջոցով), մշտական կապը պահպանվել է հեռակա կարգով»*[37]*, – նշել է Գ. Կարասինը՝ հավելելով, որ հանդիպումների ընթացքում բազմիցս բարձրացվել են Ռուսաստանի և Վրաստանի բնակիչների միջև հաղորդակցության պայմանների դյուրացման հարցերը, հետևողական աշխատանք է տարվել Վրաստանի քաղաքացիների համար 2000 թ. ներդրված վիզային ռեժիմի ազատականացման համար պայմաններ ստեղծելու ուղղությամբ: Համապատասխան մեղմացումներն իրականացվել են մի քանի փուլով: Ի վերջո, 2023 թ. մայիսին ՌԴ նախագահի հրամանագրով չեղարկվել են Վրաստանի քաղաքացիների՝ Ռուսաստան կարճաժամկետ ուղևորությունների այցագրերը: Միաժամանակ, վերակսվել են ուղիղ չվերթները, որոնք ժամանակավորապես չեղարկվել էին 4 տարի առաջ:*

Հավելենք, որ 2023 թ. ՌԴ-ի կողմից Վրաստանի քաղաքացիների համար սահմանված այցագրային ռեժիմի վերացումը ողջունել է Վրաստանի արտգործնախարար Իլյա Դարչիաշվիլին՝ նշելով. «Ռուսաստանի Դաշնությունում ապրում են մեր՝ ավելի քան մեկ միլիոն քաղաքացիները, ովքեր շատ սերտ կապեր ունեն մարդկանց՝ իրենց սիրելիների, Վրաստանում ապրող հարազատների հետ: Դիտելով հումանիտար տեսանկյունից՝ այս որոշումը ողջունելի է

---

[36] *Պաշտոնների փոփոխության մասին 2024 թ. մարտի 11-ի կառավարության նիստում հայտնել է Վրաստանի վարչապետ Իրակլի Կոբախիձեն: Շնորհակալություն հայտնելով վարչապետի խորհրդական նշանակված Զ. Աբաշիձեին կատարած աշխատանքի համար՝ Վրաստանի վարչապետը կառավարության նիստում նշել է. «Պարոն Զուրաբ Աբաշիձեն ինքն է կայացրել իր պաշտոնը լքելու որոշումը: Ինչպես գիտեք, նա տարիներ շարունակ եղել է ՌԴ-ի հետ հարաբերությունների գծով վարչապետի հատուկ ներկայացուցիչը, 10 տարուց ավելի մեծ հաջողությամբ ծառայել է այս գործին: Նրա ջանքերով, մասնակցությամբ ու ներգրավվածությամբ մենք շատ լուրջ ձեռքբերումներ ունեցանք տարբեր ուղղություններով»* [საქართველოს მთავრობა, პრემიერ-მინისტრის განცხადებები მთავრობის სხდომაზე.– https://www.gov.ge/index. php?lang_id=GEO&sec_id=596&info_id=87708 *(մուտք՝ 16. VII. 2024)]:*

[37] В СФ заявили, что наработки в неформальном диалоге с Грузией будут востребованы и далее. – https://tass.ru/politika/20200001 *(մուտք՝ 16. VII. 2024).*

ցանկացած պատասխանատու կառավարության համար»[38]: ՌԴ-ի նշված քայլը դրական առաջընթաց են գնահատել Վրաստանի խորհրդարանի պատգամավորներ ինչպես իշխող ուժից[39], այնպես էլ՝ այլ խմբակցություններից[40], հասարակական տարբեր շրջանակների ներկայացուցիչներ և այլն:

Եզրակացություն

Պայմանավորված արտաքին (արևմտյան) ազդեցությամբ՝ ռուս-վրացական հարաբերություններում առկա այցագրային կարգը շուրջ քառորդ դար (2000–2023 թթ.) բաժանարար գծեր էր ստեղծել ինչպես հոգևոր միևնույն՝ քրիստոնյա-ուղղափառ արժեհամակարգի կրող երկու ժողովուրդների՝ ռուսների (սլավոնական ժողովուրդների) և վրացիների (քարթվելական ժողովուրդների), այնպես էլ Ռուսաստանում և Վրաստանում ապրող կովկասյան միևնույն ազգությունների տարբեր հատվածների միջև [չեչեններ (քիստեր), ավարներ, աբխազներ, օսեր և այլն]: Դժվարին օրեր ապրեց նաև Վրաստանում ապրող հայությունը դեպի ՌԴ և հակառակ ուղղությամբ տեղաշարժվելիս [Ջավախահայության՝ Վրաստանի քաղաքացիությունից զրկված հատվածը մի կարճ շրջան՝ 2014–2015 թթ., փակուղային իրադրության մեջ հայտնվեց նաև Վրաստանի ընդունած օրենքների բերումով, երբ հարցականի տակ դրվեց նրանց՝ ամբողջ տարին Վրաստանի տարածքում (Ջավախքում) գտնվելու իրավունքը]:

Մ. Սահակաշվիլու իշխանության հեռացումը ռուս-վրացական հարաբերությունների կարգավորման նոր դուռ բացեց: Շուրջ մեկ տասնամյակ (2013–2023 թթ.) տևած բանակցությունները և քննարկումներն, ի վերջո, տվեցին ցանկալի արդյունք. չեղարկվեց սահմանված այցագրային կարգը, ինչը լավագույն նախադրյալ ստեղծեց ՌԴ–Վրաստան դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման և արհեստական անջրպետի հաղթահարման համար:

Վահե Սարգսյան – պ. գ. թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի Սփյուռքի և հայ գաղթօջախների պատմության բաժնի գիտաշխատող: Գիտական հետաքրքրությունները՝ Վրաստանի հայության, մասնավորապես՝ Ջավախահայության հիմնախնդիրներ, Հայաստան–Վրաստան հարաբերություններում առկա բազմաբնույթ հիմնահարցեր, Վրաստանի տեղաբնիկ ժողովուրդների ու ազգային փոքրամասնությունների խնդիրներ: Հեղինակ է 1 մենագրության և մոտ 35 հոդվածի: ORCID:0009-0003-8437-5845. Vsargsyan83@ gmail.com

---

[38] ილია დარჩიაშვილი: რუსეთის მხრიდან სავიზო რეჟიმის გაუქმება მისასალმებელია.– https://sputnik-georgia.com/20230510/darchiashvili-rusetis-mxridan-savizo-rejimis-gauqmeba-misasalmebelia-277551937.html *(մուտք՝ 05. VI. 2023).*

[39] დეპუტატი ვიზებთან დაკავშირებით რუსეთის გადაწყვეტილებაზე: ეს ჩვენს ემიგრანტებს წაადგებათ.– https://sputnik-georgia.com/20230510/-277557954.html *(մուտք՝ 05. VI. 2023).*

[40] ამაში ცუდი არაფერია – დეპუტატი რუსეთის მიერ სავიზო რეჟიმის გაუქმებაზე.– https://sputnik-georgia.com/20230510/deputati-rusetis-mier-savizo-rejimis-gauqmebaze-277541886.html *(մուտք՝ 05. VI. 2023).*

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ահազանգ Ջավախքից. օտարերկրյա անձնագրերի համար հայությունը չի կարող ապրել այնտեղ. – https://168.am/2014/12/09/434868.html (մուտք՝ 11. VII. 2024).

Թբիլիսիում կայացել են Հայաստանի և Վրաստանի վարչապետների բարձր մակարդակի բանակցությունները. – https://www.gov.am/am/news/item/11715/) (մուտք՝ 11. VII. 2024).

Հայաստանի և Վրաստանի վարչապետները հանդես են եկել ԶԼՄ ներկայացուցիչների համար հայտարարությամբ. – https://www.gov.am/am/news/item /11716/ (մուտք՝ 11. VII. 2024).

Հայաստանի և Վրաստանի վարչապետները նախաստորագրել են «Բարեկամության» կամուրջի կառուցման համաձայնագիրը. – https://www.gov.am/am/news/ item/11719/ (մուտք՝ 11. VII. 2024).

ՀՀ-ի հետ այցագրային ռեժիմը լարված իրավիճակ է ստեղծել ջավախահայության մոտ. – https://times.am/45384/ (մուտք՝ 01. II. 2024).

Ջավախահայության կոչն՝ ուղղված Վրաստանում գտնվող ՀՀ խորհրդարանական պատվիրակությանը. – https://hetq.am/hy/article/56710 (մուտք՝ 10. VII. 2024).

Շարունակվում է ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահ Գալուստ Սահակյանի գլխավորած պատվիրակության պաշտոնական այցը Վրաստան. – https://georgia.mfa.am /hy/news/2014/10/07/SAHAKYANGALUST/2376 (մուտք՝ 11. VII. 2024).

Սարգսյան Վ. 2006, Սամցխե-Ջավախք-Թռեղքը հայ-վրացական հարաբերությունների հոլովույթում (1980-ական թթ. վերջ–1990-ական թթ.), Երևան, ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 376 էջ:

В СФ заявили, что наработки в неформальном диалоге с Грузией будут востребованы и далее. – https://tass.ru/politika/20200001 (մուտք՝ 16. VII. 2024).

Грузия официально разорвала дипломатические отношения с Россией. – https://rg.ru/2008/09/03/a257472.html (մուտք՝ 05. VI. 2023).

Женевские дискуссии по Закавказью. – https://mid.ru/ru/foreign_policy/vnesne politiceskoe-dos-e/problematika-prostranstva-sng/situacia-vokrug-abhazii-i-uznoj -osetii-zenevskie-diskussii-po-zakavkaz-u/?PAGEN_1=1 (մուտք՝ 05. VI. 2023).

Захаров В., Арешев А. 2010, Кавказ после 08.08.08: старые игроки в новой расстановке сил. М., «Квадрига», 272 с.

Исполнительный комитет Содружества Независимых Государств, Членство Грузии в СНГ прекращено. – https://cis.minsk.by/page/14594/clenstvo-gruzii-v-sng-prekraseno (մուտք՝ 05. VI. 2023).

История отношений России и Грузии. – https://tass.ru/info/17714153? Fbclid =IwAR1WNprIsJrhBHo7nwjqWyhm6vp-mHU5r0bnoC3hnaI_wEnyoE2qTTkz O_0 (մուտք՝ 05. VI. 2023).

Комментарий МИД России о мерах по визовой либерализации для граждан Грузии. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1520466/ (մուտք՝ 05. VI. 2023).

Михаил А. 2010, Битва за Кавказ: 2004-2008. Институт стран СНГ в борьбе за национальные интересы России на Южном Кавказе. М., «Институт стран СНГ», 680 с.

О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г.Б.Карасина со специальным представителем премьер-министра Грузии по вопросам отношений с Российской Федерацией З. Абашидзе. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1594833/ (մուտք՝ 01. IV. 2024).

О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г.Б.Карасина со спецпредставителем Премьер-министра Грузии по вопросам отношений с Российской Федерацией З. Абашидзе. – https://mid.ru/ru/ maps /ge/1628035/ (մուտք՝ 01. IV. 2024).

О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со специальным представителем Премьер-министра Грузии по вопросам отношений с Россией З. Абашидзе. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1628035/ (մուտք՝ 01. IV. 2024).

О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со спецпредставителем Премьер-министра Грузии по вопросам отношений с Россией З. Абашидзе. – https://mid.ru/ru/maps/ge/17 27651/ (մուտք՝ 01. IV. 2024).

О телефонном разговоре статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со спецпредставителем Премьер-министра Грузии по вопросам взаимоотношений с Российской Федерацией З. Абашидзе. –https://mid.ru/ru/maps/ge/1520468/ (մուտք՝ 01. IV. 2024).

О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со специальным представителем Премьер-министра Грузии З. Абашидзе. –https://mid.ru/ru/maps/ge/1524411/ (մուտք՝ 01. IV. 2024).

О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со спецпредставителем Премьер-министра Грузии З. Абашидзе. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1536621/ (մուտք՝ 01. IV. 2024).

О встрече статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел России Г. Б. Карасина со спецпредставителем Премьер-министра Грузии З. Абашидзе. – https://mid.ru/ru/maps/ge/1541774/ (մուտք՝ 01. IV. 2024).

Саркисян Ваэ. 2023, Изнанка скандальных законопроектов: выбор Грузии. – Регион и мир, научно-аналитический журнал, том XIV, № 2, с. 9–19.

Секция интересов Грузии Посольства Швейцарии в Москве. – https://www.eda.admin.ch/countries/russia/ru/home/vertretungen/botschaft/aufgaben/georgian-interest-section.html (մուտք՝ 05. VI. 2023).

Указ Президента Российской Федерации от 10.05.2023 № 335 «О порядке въезда в Российскую Федерацию и выезда из Российской Федерации граждан Грузии». – http://publication.pravo.gov.ru /Document/View/00012023051 00004 ?index=1 (մուտք՝ 05. VI. 2023).

Указ Президента Российской Федерации от 10. 05. 2023 № 336 «О признании утратившим силу Указа Президента Российской Федерации от 21 июня 2019 г. № 287 «Об отдельных мерах по обеспечению национальной безопасности Российской Федерации и защите граждан Российской Федерации от

преступных и иных противоправных действий». – http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202305100003 (մուտք՝ 05. VI. 2023).

ამაში ცუდი არაფერია - დეპუტატი რუსეთის მიერ სავიზო რეჟიმის გაუქმებაზე. – https://sputnik-georgia.com/20230510/deputati-rusetis-mier-savizo-rejimis-gauqmebaze-277541886.html.

„გამჭვირვალობის შესახებ" კანონი: როდის დაიწყება ორგანიზაციების რეგისტრაცია. – https://sputnik-georgia.com/20240603/rodis-daiwyeba-specialur-portalze-registracia-288238047.html (մուտք՝ 10. VII. 2024).

დეპუტატი ვიზებთან დაკავშირებით რუსეთის გადაწყვეტილებაზე: ეს ჩვენს ემიგრანტებს წაადგებათ. – https://sputnik-georgia.com/20230510/-277557954.html (մուտք՝ 05. VI. 2023).

ილია დარჩიაშვილი: რუსეთის მხრიდან სავიზო რეჟიმის გაუქმება მისასალმებელია. – https://sputnik-georgia.com/20230510/darchiashvili-rusetis-mxridan-savizo-rejimis-gauqmeba-misasalmebelia-277551937.html (մուտք՝ 05. VI. 2023).

საქართველოს კანონი, უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის შესახებ, თბილისი, 28 მაისი 2024 წ., N4194-XIVმს-Xმპ, ვებგვერდი, 03/06/2024. – https://matsne.gov.ge/ka/document/view/6171895?publication=0 (մուտք՝ 11. VII. 2024).

საქართველოს კანონი უცხოელთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ, 2045-IIს. – https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2278806?publication=16 (մուտք՝ 05. VI. 2023).

საქართველოს მთავრობა, პრემიერ-მინისტრის განცხადებები მთავრობის სხდომაზე. – https://www.gov.ge/index.php? lang_id=GEO &sec_id=596&info_id=87708 (մուտք՝ 16. VII. 2024).

საქართველოს მთავრობის დადგენილება № 522, 2014 წლის 1 სექტემბერი, ქ. თბილისი, იმ ქვეყნების ჩამონათვალის დამტკიცების შესახებ, რომელთა მოქალაქეებსაც შეუძლიათ საქართველოში უვიზოდ შემოსვლა. – https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2483488?publication=0 (մուտք՝ 05. VI. 2023).

საქართველოს მთავრობის დადგენილება №255, 2015 წლის 5 ივნისი, ქ. თბილისი, იმ ქვეყნების ჩამონათვალის დამტკიცების შესახებ, რომელთა მოქალაქეებსაც შეუძლიათ საქართველოში უვიზოდ შემოსვლა. – https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2867361?publication=0 (մուտք՝ 05. VI. 2023).

საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულება № 149, 2012 წლის 28 თებერვალი, ქ. თბილისი, „ვიზის გაცემის, გაგრძელებისა და მოქმედების ვადის შეწყვეტის წესის შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე" საქართველოს პრეზიდენტის 2006 წლის 28 ივნისის №399 ბრძანებულებაში ცვლილების შეტანის შესახებ. – https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/1598958?publication=0 (մուտք՝ 05. VI. 2023).

„უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის შესახებ" კანონი დღეს შევა ძალაში. – https://1tv.ge/video/uckhouri-gavlenis-gamchvirvalobis-shesakheb-kanoni-dghes-sheva-dzalashi/ (մուտք՝ 05. VI. 2023).

შარლ მიშელი – ევროკავშირის საბჭომ გადაწყვიტა, აღიაროს საქართველოს ევროპული პერსპექტივა. – https://1tv.ge/news/sharl-misheli-evrokavsh

iris-sabchom-gadawyvita-aghiaros-saqartvelos-evropuli-perspeqtiva-da-mzadaa-statusi-mianichos-rogorc-ki-dasakhuli-prioritetebi-shesruldeba-saqartvelos-moma vali-evrokavshir/ (մուտք՝ 05. VI. 2023).

Press communiqué of the Co-Chairs of the Geneva International Discussions, GENEVA, 5 April 2023. – https://www.osce.org/chairpersonship/540939 (մուտք՝ 05. VI. 2023).

ВИЗОВЫЙ РЕЖИМ В РОССИЙСКО-ГРУЗИНСКИХ ОТНОШЕНИЯХ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА АРМЯН, ПРОЖИВАЮЩИХ В ГРУЗИИ (2000–2023 гг.)

ВАЭ САРКИСЯН

Р е з ю м е

Ключевые слова: Россия, Грузия, визовый режим, российско-грузинские отношения, посольство Швейцарии, интересы Грузии, Российской Федерации, Республика Армения, армяне, проживающие в Грузии, Пражские переговоры.

Установленный в 2000–2023 гг. визовый режим является неотъемлемой частью грузино-российских постсоветских отношений и уникальной лакмусовой бумажкой, показывающей уровень отношений между двумя странами на данном этапе. Подтвержденный в 2000 году во время правления Э. Шеварднадзе и усиленный в годы прозападно-протурецкого правления М. Саакашвили, установленный визовый режим нанес большой ущерб как российско-грузинским межгосударственным отношениям, торгово-экономическим связям, так и духовно-культурным, гуманитарным контактам, обоюдно затрудняя посещения граждан в эти страны, а в отдельные периоды создавая непреодолимые препятствия.

Отстранение Саакашвили от власти открыло новую дверь для регулирования российско-грузинских отношений. Переговоры и обсуждения, продолжавшиеся почти десятилетие (2013–2023 гг.), наконец, дали желаемый результат: установленный визовый режим был отменен, что создало наилучшие предпосылки для установления дипломатических отношений между Россией и Грузией и преодоления искусственного разрыва.

Ваэ Саркисян – к. и. н., научный сотрудник отдела истории диаспоры и армянских колоний Института истории НАН РА. Научные интересы: проблемы армянства Грузии, в частности Джавахка, разные вопросы отношений Армения–Грузия, проблемы коренных народов и национальных меньшинств Грузии. Автор 1 монографии и около 35 статей.
ORCID:0009-0003-8437-5845. Vsargsyan83@gmail.com

VISA REGIME IN RUSSIAN-GEORGIAN RELATIONS AND ITS EFFECTS ON THE ARMENIANS LIVING IN GEORGIA (2000–2023)

VAHE SARGSYAN

S u m m a r y

Keywords: Russia, Georgia, visa regime, Russian-Georgian relations, Embassy of Switzerland, interests of Georgia, Russian Federation, Republic of Armenia, Armenians living in Georgia, Prague negotiations.

The visa regime, established in 2000–2023, is an integral part of Georgian-Russian post-Soviet relations, a unique litmus test that shows the level of relations between the two countries at this stage. The established visa regime, confirmed by the administration of E. Shevardnadze in 2000 and strengthened during the years of the pro-Western and pro-Turkish rule of M. Saakashvili, caused a great damage to Russian-Georgian interstate relations, trade and economic ties, as well as to spiritual, cultural, and humanitarian contacts, mutually hindering visits of the citizens to these countries and in some periods creating insurmountable obstacles.

M. Saakashvili's removal from power opened a new way for regulating Russian-Georgian relations. The negotiations and discussions that lasted for almost a decade (2013–2023) finally gave the desired result: the established visa regime was cancelled, which created the best prerequisite for establishing diplomatic relations between Russia and Georgia and overcoming the artificial gap.

Vahe Sargsyan – Candidate of Historical Sciences, Researcher at the Department of the History of Diaspora and Armenian Colonies of the Institute of History of NAS RA. Scientific interests: problems of the Armenians of Georgia, particularly of Javakhk, various issues on relations between Armenia and Georgia, problems of indigenous peoples and national minorities of Georgia. Author of 1 monograph and about 35 articles. ORCID:0009-0003-8437-5845. Vsargsyan83@gmail.com